

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Вовк О. І. Комунікативно-когнітивна компетентність студентів-філологів: нова освітня парадигма / О. І. Вовк. – Черкаси : Видавець Чабаненко Ю. А., 2013. – 500 с.

2. Когнитивная психология / Х. Гейвин. – СПб.: Питер, 2003. – 272 с.

3. Краткий словарь когнитивных терминов / Е.С. Кубрякова, В.З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина; [под ред. Е.С. Кубряковой]. – М.: Филол. фак-т МГУ, 1997. – 245 с.

4. Кубрякова Е. С. Роль словообразования в формировании языковой картины мира / Е. С. Кубрякова // Роль человеческого фактора в языке. Язык и картина мира. – М.: Наука, 1988. – С. 141 – 172.

5. Ришар Ж. Ф. Ментальная активность. Понимание, рассуждение, нахождение решений / Ж. Ф. Ришар. – М.: Ин-т психологии ПАН, 1998. – 252 с.

6. Скрэг Г. С. Семантические сети как модели памяти / Г. С. Скрэг; [пер. с англ.; Ред.-сост. В. Д. Мазо; Ред. М. А. Оборина, Н. Т. Беляева; Общ. ред. В. А. Звегинцев и др.]. – М.: Прогресс, 1999. – Вып. 12: Новое в зарубежной лингвистике. – С. 228 – 271.

7. Фарисенкова Л. В. Уровни коммуникативной компетенции в теории и на практике / Л. В. Фарисенкова. – М.: Издательство «Гуманитарий» Академии Гуманитарных Исследований, 2000. – 268 с.

8. Холодная М. А. Психология интеллекта. Парадоксы исследования / М. А. Холодная – [2-е изд., перераб. и доп.]. – СПб.: Питер, 2002. – 272 с.

9. Collins, A. Retrieval Time from Semantic Memory / A. Collins, M. Quillian // Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior, 1969. – P. 240 – 247.

10. Collins, A. A Spreading Activation Theory of Semantic Processing / A. Collins, E. Loftus // Psychological Review, 1971. – P. 407 – 428.

11. Harvey, O. J. Conceptual System and Personality Organization / O. J. Harvey, D. E. Hunt, H. M. Schroder. – N.Y.: Wiley and Sons, 1961. – 193 p.

12. Jackendoff, R. Semantic Structures / R. Jackendoff. – Cambridge: Cambridge University Press, 1990. – 180 p.

13. Johnson-Laird, P. N. Mental Models: Towards a cognitive science of language, inference and consciousness / P. N. Johnson-Laird. – Cambridge, VA: Harvard University Press, 1983. – 246 p.

14. Nickerson, R. S. The Teaching of Thinking / R. S. Nickerson, D. N. Perkins, E. E. Smith. – Hillsdale, N.J.: Erlbaum, 1985. – 312 p.

15. Oatley K. Perceptions and Representations / K. Oatley. – Cambridge: Cambridge University Press, 1978. – 138 p.

16. Rumelhart, D. A Process Model for Long Term Memory / D. Rumelhart, P. Lindsay, D. Norman // Organization of Memory. – N. Y.: Academic Press, 1972. – P. 235 – 257.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Вовк Олена Іванівна - доктор педагогічних наук, професор Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Коло наукових інтересів: проблема формування комунікативно-когнітивної компетентності студентів-філологів

УДК 37(09)

**КУРС ЕТИКИ ЯКОВА КОЗЕЛЬСЬКОГО – ВИДАТНА ПАМ’ЯТКА
УКРАЇНСЬКОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ**

Тетяна КОЧУБЕЙ (Умань)

Визначним представником української педагогічної думки другої половини XVIII століття є Яків Козельський, етичним поглядам якого властиве визнання соціального середовища як провідного чинника, що визначає поведінку людини. Ним підносилися роль виховання, основне завдання якого він вбачав у вправленні дітей, насамперед, у доброчесності. Вченим зроблено акцент на пріоритеті морального виховання над розумовим. Я. Козельським сформульовані приписи щодо тих моральних якостей, які визначають цінність людини, характеризують її доброчесність, сприяють досягненню загального добробуту і загальної справедливості (почуття обов’язку, працьовитість, старанність, наполегливість, великодушність, честь). Висунуті ним ідеї мають далекоглядний вектор, вони актуальні і на сучасному етапі розвитку українського суспільства, а залишений ним спадок має вагомий

значення для розвитку сучасної педагогічної науки.

Окремих аспектів проблеми торкалися П. Гагаєв, О. Захара, М. Кашуба, Ю. Коган, Б. Митюров, Л. Ніколенко, В. Нічик, П. Пелех, Н. Попов, М. Сухомлинов, О. Сухомлинська, З. Хижняк, М. Ярмаченко та ін. Але поза межами дослідження залишилося висвітлення педагогічних аспектів курсу етики Якова Козельського.

Мета статті – здійснити аналіз курсу етики Якова Козельського як видатної пам’ятки української педагогічної думки і визначити його місце у розвитку української педагогічної думки другої половини XVIII ст.

Філософські погляди Я. Козельського формувалися в процесі подолання ним вольфганського ідеалізму, який у середині XVIII ст. відіграв на вітчизняному ґрунті роль офіційно прийнятої філософської системи.

Працюючи над „Философическими предложениями”, він мав справу навіть не із самим Хр. Вольфом, а з одним із його учнів – Хр. Баумейстером, у якого прагнення до компромісу з богослов'ям досягло логічного завершення. Маючи складені Хр. Баумейстером посібники з логіки, метафізики і „філософії добродетельної”, які дістали схвалення з боку світської і церковної цензури і використовувалися не тільки в університетах, а й у духовних академіях, зрозуміло, що Я. Козельський не міг відкрито виступати проти вольфівства і змушений був шукати деяку прийнятну форму для вияву свого ставлення до шкільного філософствування.

Етичні розмірковування мислителя наповнені теплим почуттям до тих, хто зазнавав на собі впливу характерної для тогочасного суспільства „не влаштованості”. На той час, як у Західній Європі, так і в Україні та Росії набула поширення теорія „природного права”. Застосована до етики, ця теорія дала змогу зробити новий серйозний крок у напрямі відмежування моралі від релігії, проголосивши принцип природного походження й поміркованого обґрунтування моральності. Хоча Я. Козельський не був моралістом у прямому розумінні цього слова, однак створена ним система етики, в основу якої він покладає ідеї Гельвеція, Вольтера та Ж.-Ж. Руссо, є однією з перших серед тих, що були висунуті вітчизняними просвітниками XVIII ст.

Етику Я. Козельський розглядав як основну суспільну науку – науку про відносини між людьми. Так само, як Гельвецій, він не мислив етику поза політикою, а політику поза етикою. Вводячи „політику” у межі „повчальної філософії”, мислитель під „політикою” розумів „практику добродетельності”. Іншими словами, якщо у вузькому сенсі етика покликана з'ясувати, в чому полягають справедливі помисли людей, то „політика”, за словами Я. Козельського, „є наукою творення праведних намірів найбільш прийнятними і притому праведними засобами у дію” [5, с. 141]. Це означає, що „політика” зобов'язана надати людям основні принципи ідеального або, в крайньому разі, близького до ідеального суспільного устрою.

Отже, Я. Козельський, не заперечуючи цілком можливості особистого морального вдосконалення, все ж таки вважав цей шлях недостатнім і навіть утопічним щодо морального оздоровлення суспільства. Для нього суспільне середовище поставало найбільш суттєвим чинником, що впливає на поведінку людини. Якщо це середовище влаштоване таким чином, що штовхає людину до порочного життя, треба перебудувати його на певних справедливих засадах, щоб людина могла засвоювати з нього

„суто людське”, звикала „виховувати в собі людські властивості”.

„Політизування” етики – поширений на той час погляд серед вітчизняних і західноєвропейських просвітників, що було, безумовно, прогресивним явищем для громадської думки другої половини XVIII ст. Емоційно насичена, безкорислива проповідь гуманізму, спрямована на захист пригнічених людей глибоко пронизує принципи і висновки поцінованої Я. Козельським „науки людинолюбства” [2, с. 127]. З цього приводу він писав: „Щодо добродетельності, то я її люблю, ціню найбільше за всі інші якості, приножуюся перед нею і жертвую для неї всім тим, що вважаю найбільш приємним, одним словом, я її обожаю” [5, с. 141]. Однак він не вважав „справжнім людинолюбцем” того, хто використовує на кожному кроці це святе слово „добродетельність”. Не заперечуючи того, що філософи у всі часи немало розмірковували над проблемою добродетельності, Я. Козельський бачить їхній недолік в тому, що вони „не досліджували і не виводили назовні всі приховані підлості і підступності людські”. Тим часом, як раз і треба в ім'я любові до людей розкривати їм очі на шляхи, якими „входять у життя” пороки і, насамперед, найбільш згубні з них – лицемірно приховане „видом шукань загальної користі” майстерне утиснення ближніх” [5, с. 201].

Намагаючись наголосити на своїй згоді з цим гуманістичним принципом, Я. Козельський, який ніколи не сумнівався у корисності наук і ремесел, стверджує, що, якби викорінення розкоші справді зумовило падіння наук, то все ж „краще суспільству бути менш умілим у задоволеному і спокійному стані, ніж з великим мистецтвом у щоденній лихоманці”. Він переконаний у тому, що „краще не шкодувати наук і художеств для людей, ніж людей для наук і художеств” [5, с. 202].

У своїй сутності гуманізм Я. Козельського був далекий від абстрактно-схоластичної ідеї людинолюбства. Любов до ближнього у нього не абсолютний принцип, а лише ідеальне правило моральності, істинне трактування якого є прийнятним лише за наявності ідеальних або ж наближених до таких суспільних відносин. Однак реальне потрактування співвідношення понять добра і зла має виходити з того, що справжнє людинолюбство далеко не завжди відповідає розумінню любові до ближнього, тобто до кожної без винятку людини. Любити того, хто недостойний цього, означає скоювати аморальний з погляду „істинного людинолюбства” вчинок. Відплачувати добром за зло настільки ж аморально, як і дякувати злом за добро. Проповідувати любов до ворогів і несупротив злу насильством ще не означає, за

Я. Козельським, бути гуманістом. Навпаки, доволі часто така відповідь межує зі злочином стосовно людства, зі зрадою принципу істинної доброчесності, яка тільки одна і достойна виступати мірилом і критерієм людських учинків [2, с. 128].

Наведений погляд на ідею „несупротиву” означав заперечення Я. Козельським доцільності принципів християнської моралі. Не називаючи прямо речі своїми іменами, він піддає мораль несупротиву прискіпливому аналізу, моральному оцінюванню, яке завершує такими словами: „З-поміж тих правил, які пишуть філософи про благодіяння ворогів і прощення образ, треба зробити висновок, що придумували їх ті щасливі люди, які завжди інших людей ображали, а самі ні від кого не знали образ” [5, с. 125].

Не визнаючи будь-яку залежність проблем етики від релігії, Я. Козельський вважає, що радити „благодіяти ворогам” означає „навчати людей літати у повітрі” [5, с. 114], тобто робити неможливе. Водночас він розмірковує, яким буде моральний ефект, якщо уявити, що люди, відмовившись від притаманних їм від природи якостей, почали б поводитися відповідно до порад прихильників „несупротиву”. Намагаючись розібратися в цих питаннях, мислитель чітко визначає тих ворогів, про яких має йтися. Людина, яка нізачо зазнала від нас образи, теж є ворогом, тільки, очевидно, без ґрунтовної на те причини. Можливий і такий ворог, який справді є винним перед нами, але скоїв свій вчинок через недоумство або, кажучи по-сучасному, невідомо. Таких ворогів, вважає Я. Козельський, справедливо або прощати, або виправляти, пояснюючи їхні помилки. Інша справа вороги „з причини і з розумом” – вороги, які свідомо йдуть на злочин, повною мірою усвідомлюючи свої вчинки. Цих, які не припиняють шкодити нам ворогів роду людського, безумовно, слід карати – карати в ім’я блага і щастя людей. Я. Козельський застерігає, що „зла людина, розбещена безбоязністю покарання за свої дії і збодрившись до того норовливістю свого серця, прямує, як жадібний вовк до овець, до несміливих і добродійних людей і шукає в усьому їхньої шкоди” [5, с. 114–115]. Тому, переконаний мислитель, принципи людинолюбства вимагають не підтримувати зло, а чинити йому спротив, не давати злодію змоги знову скоювати свої злочини.

Водночас Я. Козельський заперечує можливість людини мати деякі вродженні моральні ідеї, які визначали б її поведінку серед оточення. Ті самі, рухові сили, якими зумовлена загалом діяльність людини, покладаються і в основу людської моральності, стверджував він.

Оскільки людина, будучи частиною природи й водночас маючи суспільне буття, що регулюється суспільними інститутами, її діяльність відповідно до цього зумовлена двома чинниками: її природними біологічними особливостями та середовищем, під постійним впливом якого вона перебуває протягом усього свого життя.

Розкриваючи сутність першого з названих чинників, Я. Козельський наголошує на властивості людини виявляти чуйність до добра і зла, тобто до того, що або сприяє, або, навпаки, перешкоджає людському вдосконаленню, – властивість, яку забрати в людини „без зміни її сутності ніяк неможливо” [5, с. 63].

Ця сама думка обґрунтовується мислителем і за допомогою більш звичних для просвітницької теорії понять, ведучи мову про довільний потяг людей до благополуччя, яке є нічим іншим, як „постійним задоволенням”. Цим потягом Я. Козельський пояснював той факт, що „немає на світі такої людини, яка могла б зносити злочини ворожі, так само, як приймати дружні благодіяння”, в іншому разі людині довелося б змінити „властивості почуттів людських”. Притаманна людині здатність відрізнити корисне від шкідливого, добро від зла – це лише вияви природних її потреб.

Отже, Я. Козельський обстоює позицію, згідно з якою вже в самій природі людини закладено найбільш загальний мотив її поведінки. Проте для зрозуміння всієї багатоманітності й усіх нюансів людських вчинків одного цього мотиву недостатньо. Для Я. Козельського „такі поняття, як заздрість, погорда, скупість, честолюбство, маючи в своїй основі все те ж прагнення до задоволення і відразу до страждань, набувають якісної зовнішньої визначеності, що детермінується способом людського суспільного життя” [2, с. 134].

Тобто, звички або звичаї розглядалися Я. Козельським як такі соціальні категорії, які відіграють роль у діяльності людини.

Визнаючи відносний характер моральності, Я. Козельський прагне обґрунтувати загальнолюдську науку „пошуків благополуччя”, „істинної доброчесності”, яка відповідала б загальним інтересам і загальній користі. Він стверджував: „Деякі люди вважають, начебто доброчесність є уявною, а не існуючою; тому що в одному народі або часі вважається за порок те, що в іншому за доброчесність” [5, с. 158]. Але така думка, на переконання мислителя, є мішаниною якостей, які залежать від звичаїв, з „прямою доброчесністю”, яка не залежить від звичаїв, не підпадає під зміни, а отже, такою, що має не відносний, а абсолютний характер” [5,

с. 158]. Водночас він визнає, що така добродетель „досі ніде не проявилася”.

Таким чином, покладаючи в основу своєї концепції „істинної добродетелі” два чинники – природу людини і середовище – і питання про їхнє розумне поєднання, Я. Козельський вирішальним вважає середовище, а не якусь, начебто закладену в людині, ідею добра, яка покликана переплавляти обмежене, особисте, егоїстичне прагнення до благополуччя в справді альтруїстичне ставлення до своїх вчинків [2, с. 139].

Найбільше уваги у своїх роздумах і творах приділяє Я. Козельський пізнавальним процесам. Під останніми він розуміє дії, внаслідок яких людина уявляє і розуміє предмети та явища об’єктивної дійсності, набуває знання про них. Згідно з поглядами мислителя, є різні ступені пізнання: нижчі властиві й тваринам, а вищі – тільки людині. Він стверджував: „Ми розуміємо одні речі темно, другі невиразно, а інші ясно; а пізнання речі темне і невиразне однаковим для людини з іншими тваринами, пізнання ж речі ясне, а також міркування, висновки про неї і відокремлення понять від предметів називається вищим поняттям, бо помічено, що воно властиве тільки людині” [5, с. 57].

Так само, як і його вчителі з Києво-Могилянської академії, Я. Козельський наголошує, що відчуття мають для людини примусовий характер. Коли зовнішні предмети діють на чуттєві знаряддя людини і викликають у них зміни, вона не може їх не відчувати. Наприклад, людина не може не бачити предмета, якщо він впадає їй у вічі.

Пояснюючи сутність пізнання, Я. Козельський вказує на такі важливі, з його погляду, моменти в цьому процесі, як наявність чуттєвого досвіду, чітке розрізнення схожих і відмінних ознак об’єктів, розкриття їхніх зв’язків за допомогою розумових дій, словесне оформлення здобутих результатів. Він наголошує на винятковій ролі мови в розумінні людиною навколишньої дійсності, оскільки „слова є ознаками наших думок”; звертає увагу на значущість теоретичного мислення та необхідність поєднання в ньому досвіду та думки.

Накреслюючи передумови підвищення навченості людини, Я. Козельський до вищих пізнавальних властивостей відносить увагу, розум („розум”) та „ум”. Увагу він розглядає як своєрідну спрямованість свідомості людини на певні предмети, яка посилюється у процесі виконуваної діяльності. Розум трактує як здатність людини утворювати загальні й окремі поняття про предмети та явища об’єктивної дійсності. Розум трактує від багатства досвіду

людини, кількості її уявлень про ті чи інші предмети, від ясності їх розуміння [4, с. 210].

Водночас Я. Козельський обстоює думку про те, що якості необхідні для розуміння особистості, формуються в процесі діяльності. До таких якостей він, зокрема, залічує уміння самостійно міркувати, робити обґрунтовані висновки, прозорливість, завбачливість [4, с. 210].

Розглядаючи процес пізнання, а також проблеми формування особистості, Я. Козельський розвиває чимало прогресивних положень, з-поміж яких, насамперед, твердження про процес виникнення відчуттів та їхнє значення у пізнанні світу, про значення уявлень і мислення в утворенні понять, про зв’язок розуміння з мовою, про розумові якості людини та їхнє походження.

У педагогічних поглядах Я. Козельського одне з важливих місць, так само, як і в його філософському вченні, посідає проблема моралі. Наслідуючи Дж. Локка та російського педагога І. Бецького, він надає великої ваги моральному вихованню, розглядаючи його як провідну засаду і перший крок в організації виховного процесу в сім’ї та школі. У процесі виховання дітей батьки мають, на його переконання, насамперед привчати дітей до добродетелі, турбуватися, виховуючи про їх добродетель, а потім про розум. Такий порядок виховання, впевнений Я. Козельський, може дати доволі позитивні наслідки – виявитися доречним до „виправлення цілого народу від пороків, і приведення його до добродетелі” [5, с. 203].

Для ілюстрації цієї доречності мислитель пропонує уявити двох молодих людей – одного „вихованого в просвітництві розуму без утвердження в добродетелі”, і другого, не настільки розумного, але такого, що досяг успіху в пошуках „добродетелі”. Перший, стверджує Я. Козельський, буде виконувати всі свої бажання, незважаючи на інших, не замислюючись про моральний бік своїх учинків. У нього, можливо, не буде навіть приводу відчувати свою слабкість щодо добродетелі та необхідність „повправлятися” в ній. Зате другий, звикнувши до добродетелі, захоче відточити свій розум і кінець кінцем за сприятливих обставин розв’ється в гармонійно цілісну особистість [5, с. 193–195].

Розмірковуючи таким чином, Я. Козельський доходить логічного висновку: відсувати моральне виховання дітей не другий план – означає діяти супроти інтересів суспільства, адже „вчений злодій” здатний завдати суспільству у сто разів більшої шкоди, ніж порочна людина, яка не має освіченості [2, с. 142].

На думку Ю. Когана, це судження та інші аналогічні, слід „глумачити як вираження тієї

глибоко принципової його думки, що лише у ґрунтованому на справедливих засадах суспільстві і в руках людей, які думають лише про загальну користь інших, наука зможе повністю обдарувати людство своїми благами". Запропонований Я. Козельським принцип пріоритету морального виховання над розумовим, „має, як і вся його соціальна програма, яскраво виражену гуманістичну і демократичну тенденцію” [2, с. 142–143]. Тенденція ця постає ще з більшою виразністю, якщо додати те, що в моральному вихованні Я. Козельський передбачає, крім усвідомлення вихованцями їхніх моральних обов'язків щодо самих себе, своїх ближніх і суспільства загалом, такий спосіб життя, за якого вони не знали б не тільки розкоші, а й не мали б належного утримання, вдовольняючись „утриманням потрібним”, тобто мали їжу та одяг [5, с. 193]. Треба, наголошує педагог, щоб юнак обов'язково своєю власною працею забезпечував навіть це невелике утримання, адже праця і нужденність кращі наставники людинолюбства. Зазнавши сама нестатків, людина швидше прийде на допомогу іншим [5, с. 148]. Іншими словами, якщо підвести цю сентенцію під формулу „істинної доброчесності”, то завдяки такому вихованню матимемо людину, здатну своєю поведінкою зробити перший крок до виходу за межі задоволення лише власних інтересів.

Добро і зло мислитель поділяє на натуральне і моральне. До натурального добра і зла він залічує те, що зумовлюється діями природи, а до морального – те, що зумовлюється людськими звичаями.

У „Философических предложениях” Я. Козельський ставить у центр уваги людину та її поведінку в суспільстві. У них вчений розглядає людину крізь призму її поведінки в суспільстві, тобто відповідно до принципу моральності. З цих позицій визначає ті моральні якості людини і особливості її темпераменту та характеру, які визначають її цінність та її добродійність.

До таких якостей він, насамперед, відносить почуття обов'язку. Досягти суспільного добробуту можна лише за умов виконання всіма членами суспільства своїх обов'язків. За визначенням Я. Козельського, почуття обов'язку – це схильність до якоїсь доброї справи, внутрішнє спонукання до її виконання. Чим свідоміша людина, тим більші обов'язки постають перед нею. На переконання педагога, маленьких дітей, позбавлених розвиненої свідомості, не можна зобов'язувати. Не можна покладати на людину і такі обов'язки, які не відповідають її силам, не можна зобов'язувати до поганих справ. Обов'язок детермінується

чинними в суспільстві законами, він має спрямовувати всіх його членів до шукання добра й уникання зла [3, с. 197].

До основних обов'язків і доброчесностей людини Я. Козельський відносить працю і працьовитість. Він переконаний у тому, що обов'язкова для всіх, не надмірна, а посиљна праця є основою соціальної справедливості і щастя людей. Він писав: „Мені думается, що для праці людини досить восьми годин на добу, другі вісім годин вона може використати на одягання, їжу і забавки, а треті вісім годин на сон” [5, с. 121]. На думку вченого, працьовитість – висока доброчесність, а неробство, дармоїдство – аморальна риса, порок. Важливою доброчесністю педагог вважає гуманізм людини, її любов до людей. Але ця любов не повинна бути безроздільною. Не можна любити того, хто не гідний любові. Більше того, любити дармоїдів, нероб, які живуть з чужої праці, любити тих, хто платить злом за добро, – це означає діяти аморально.

Обов'язок людини перед самою собою полягає, за Я. Козельським, у тому, щоб усіма способами вдосконалювати своє пізнання світу, свою життєву мудрість, якості розуму, що ведуть до кращого пізнання світу, і риси характеру, що сприяють досягненню загального добробуту. До цих рис, крім названих, мислитель відносить також старанність, наполегливість, терпеливість, сміливість тощо. Старанність, на його думку, є необхідною умовою успішної діяльності і досягнення загального добробуту. Під наполегливістю він розуміє якість людини, що виявляється в тому, як віддає вона сили своїй роботі. Наполегливою, стверджує він, є людина, яка віддає своїй роботі якнайбільше сил [3, с. 198].

Цінною якістю Я. Козельський вважає терпеливість, під якою розуміє здатність бути спокійним під час нещастя. Треба виховувати у людей терпеливість, хоча терпіти треба не все. Терпеливість щодо соціального зла, несправедливості не є доброчесністю. Тут треба не терпіти, а приборкувати тих, хто кривдить людей, пригнічує і принижує їх.

Важливу роль у житті людини, за словами Я. Козельського, відіграє також якість, яка допомагає послаблювати боязкість і сум під час небезпеки. Вона „зветься великодушністю”, або міцністю Духа, а у військових справах – сміливістю, хоробрістю.

Немаловажною якістю людини педагог вважає честь, будучи переконаним, що почуття честі виникає у зв'язку з міркуванням про досконалість, доброчесність людини. На його думку, честь приносить лише те, що є природною властивістю людини, або те, що

здобує її власними силами. Він заперечує проти того, що знатність предків є основою для власної честі людини: „Не всякі досконалість, які є нашими природними чи придбаними нашими силами; отже, знатність предків не повинна служити нам за честь” [5, с. 100]. Головне, на його думку, полягає не так у природних, як надбаних якостях людини.

Завершуючи аналіз поглядів Я. Козельського зазначимо, що вагому роль у формуванні в людині моральних якостей він відводив освіті, тому, наскільки людина розуміє, що є добро, а що є зло, в чому полягає добродієність і протилежні їй риси. Проте, окреслюючи навчальні і виховні заходи, запровадження яких має сприяти набуттю високих якостей, сам він не сподівався на практичну їх реалізацію в умовах тогочасного суспільства. Вже сама постановка проблеми про необхідності зв'язку цих питань з діяльністю громадських училищ висувала вимогу запровадження нового законодавства, хоча б у галузі освіти.

Перспективою подальших пошуків убачаємо проблему філософії дитинства у спадку педагогів-мислителів XVII – XX століть.

БІБЛІОГРАФІЯ:

1. Вольтер Ф.-М. Філософские повести / Франсуа-Мари Вольтер. – М. : Гос. Изд-во худ. л-ры, 1953. – 318 с.
2. Коган Ю. Я. Просветитель XVIII века Я. П. Козельский / Ю. Я. Коган. – М. : Изд-во АН СССР, 1958. – 187 с.
3. Ніколенко Л. Ф. Психологічні погляди Я. П. Козельського / Л. Ф. Ніколенко // Нариси з історії вітчизняної психології (XVII–XVIII ст.). – К. : Рад. школа, 1952. – С. 188–200.
4. Українська педагогіка в персоналіях : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. : в 2 кн. / [укл.: Сухомлинська О. В., Дічек Н. П., Самоплавська Т. О. [та ін.] ; за ред. О. В. Сухомлинської]. – К. : Либідь, 2005. – Кн. 1. X–XIX ст. – 624 с.
5. Козельский Я. Философические предложения : сочиненные надворным советником и Правительствующаго Сената Секретаремъ Яковомъ Козельскимъ / Яков Козельский. – СПб., 1768 г. – 225 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Кочубей Тетяна Дмитрівна - проректор з науково-педагогічної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри соціальної педагогіки, соціальної роботи та історії педагогіки.

Коло наукових інтересів: філософія дитинства, історія педагогіки, порівняльна педагогіка.

УДК 159. 923: 373.1

АКМЕОЛОГІЧНА МОДЕЛЬ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

Наталія МАЧИНСЬКА (Львів)

Постановка проблеми. Педагогічна діяльність – один із професійних видів діяльності, який потребує постійного особистісного зростання фахівців, удосконалення професійної майстерності, шліфування індивідуальних практичних умінь і навичок, оновлення та поглиблення теоретичної основи практичного досвіду педагога. Особистісне та професійне зростання фахівця – один із аспектів дослідження акмеології.

Акмеологія (від давньогрецького акме – квітуча сила, вершина) – наука про досягнення людиною найвищих вершин у життєдіяльності та самореалізації творчого потенціалу, який є основою загальнолюдських потенційних можливостей особистості. Наукові передумови акмеології були закладені ще в 144 р. до н.е. Апполонором, представником Олександрійської школи, який визначив дану науку як найвищий щабель розвитку, як кульмінацію діяльності і ввів латинське визначення «акме» – розквіт. В античності з акме ототожнювався творчий, продуктивний, зрілий стан духу – стан творчого піднесення і натхнення, коли в людині прокидаються вищі сили [1].

Боятися треба не смерті, а порожнечі життя
Бертольд Брехт

Уперше поняття «акмеологія» введено М. Рибниковим 1928 року для визначення особливого розділу вікової психології – дорослості й зрілості. Однак уже в ті роки поняття «дорослість» і «зрілість» чітко розмежовувались. Цей період охоплює вік від 18 до 55-60 років і характеризується завершенням загально-соматичного розвитку і статевого дозрівання, досягненням оптимізації фізичного розвитку статевого дозрівання, досягненням оптимізації фізичного розвитку, а також високим рівнем інтелектуальних, творчих і професійних досягнень [2].

Структура психофізіологічного розвитку дорослих поєднує періоди піднесення, спадів і стабілізації функцій. Це суперечливий процес, характерними особливостями якого є як найскладніші утворення (інтелект, логічні і мнемічні функції), так і найелементарніші (теплоутворення, метаболізм, різномірності особливості психомоторики). Зрілий вік є періодом професійного життя людини. Постановка життєвих цілей ґрунтується на принципах та ідеалах, визначених на